

*Een jaar op
het veld met...*

Veld
VERKENNERS

Proef en beleef elke maand de landbouw

gratis

Volg ons ook op facebook
► /Veldverkenners

Nieuwe Vlaamse Themazender

22 december om 22 uur op kanaal 22

1 zender - 4 thema's

	Boerenstebuiten 	Voor en door de Land- en Tuinbouw.
	Jacht & Visvangst 	Voor de gepassioneerde Jager en Sportvisser.
	HippoTv 	Van Recreatie tot Sport.
	Countrylife 	Alles wat reilt en zeilt op het Platteland.

www.plattelandstv.be

Beste Veldverkenners,

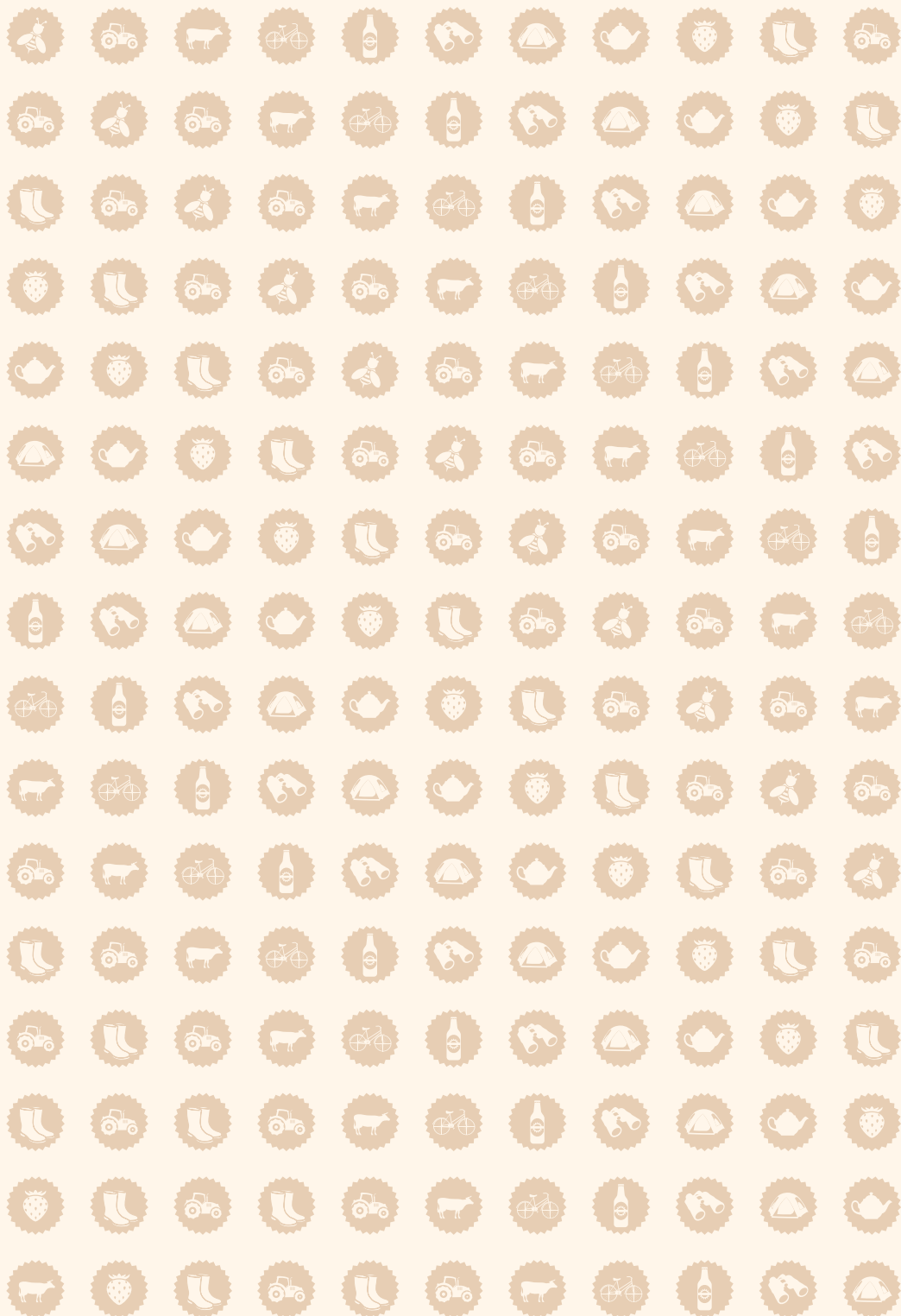
In dit nummer geen tips voor uitstapjes op het platteland – het kan niet altijd vakantie zijn – maar een globaal overzicht van wat er tijdens het jaar beweegt op de velden. Zodat jij de volgende keer dat je een landbouwer iets ziet doen op een veld met een grote machine, ook weet wát je ziet. En zodat jij vanaf nu bij het winkelen rekening kan houden met de seizoenen, omdat je weet wat wanneer geoogst wordt. Houd dit boekje dus zeker bij als referentiekader (let wel: het weer is nog altijd de belangrijkste factor die bepaalt wanneer wat gebeurt, dus bij uitzonderlijke weersomstandigheden kunnen de landbouwers één tot zelfs twee maanden voor of achter op dit schema zitten), en volg ons op facebook voor regelmatige updates van wat we doorheen het jaar nog allemaal spotten op de velden. Ik wil trouwens iedereen oproepen ook eens op veldverkenning te gaan: trek eropuit met je camera in de aanslag, het weidse landschap in, en leg vast wat je ziet (en eventueel niet begrijpt). Post je foto's vervolgens op onze facebookpagina, zodat we samen kunnen proberen te achterhalen wat er op je foto's gebeurt. Wie weet word je voor je inspanning wel beloond met een leuke prijs ☺.

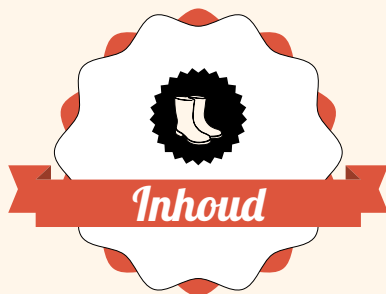
Je vindt ons op facebook ([/veldverkenners](#)), twitter ([@Veldverkenners](#)), pinterest ([/veldverkenners](#)), instagram ([/veldverkenners](#)) en op onze website ([veldverkenners.be](#)).

Veel verkenningsplezier!

Nele Jacobs

Full time Veldverkenner

Januari

Winterkolen en -klusjes

Februari

Stilte voor de storm

Maart

De drukte barst los

April

Bloesem- en akkermaand

Mei

Moestuinmaand

Juni

Primeuraardappelen en aardbeien

Juli

Groente- en gerstoogst

Augustus

Tarweoogst

September

(Aard)appel- en perenoogst

Oktober

Maïs, pompoenen en chrysanten

November

Klaar voor de winter

December

(Kerst)bomenmaand

Januari

👍 Tip!

Wanneer zijn welke groenten vers?

Een handig geheugensteuntje om te onthouden welke groenten ongeveer wanneer vers zijn: in de lente eten we de **scheuten** van planten (bijvoorbeeld hopscheuten, asperges), in de zomer de **vruchten** (bijvoorbeeld tomaten, aardbeien) en in de herfst/winter de **knollen en wortels** (bijvoorbeeld witloof, spruiten).

Winterkolen en -klusjes

In januari is het redelijk rustig op de velden, al worden er nog relatief veel groenten geoogst – de typische winterkolen en -knollen. Verder tref je hier en daar een tractor aan die op de openbare weg sneeuw aan het ruimen of zout aan het strooien is, of een fruitteler die in zijn boomgaard aan het snoeien, rooien of aanplanten is.

Wat zie je op het veld?

In de **groenteserres** wordt de verwarming een standje hoger gezet voor de aanplant, zaai of groei van enkele vroege gewassen en op de groentevelden worden wintergroenten uit **volle grond** geoogst. Tot die wintergroenten behoren (winter)kolen, knollen en wortels zoals savooikool, rapen en pastinaak, maar ook winterprei, op voorwaarde dat die prei door een doek of stro beschermd wordt tegen sneeuw en vorst.

Fruittelers benutten droge winterdagen ondertussen om hun bomen te snoeien, rooien en aan te planten, terwijl akkerbouwers hun dagen vullen met het uitvoeren van allerlei **winterklusjes** in hun stallen en machineloodsen of natuur- en landschapsbeheerwerken zoals het ruimen van sneeuw en het snoeien van houtkanten.

Goed om weten

De landbouwer als natuur- en landschapsbeheerder?

Ruim 3.000 Vlaamse landbouwers doen aan natuur- of landschapsbeheer. Dit onder meer door langs holle wegen en waterlopen 'bufferstroken' aan te leggen waar ze de grond niet bewerken, bemesten of bespuiten, door in het voorjaar te wachten met maaien tot de jongen van weidevogels zijn uitgevlogen, door tijdens de winter een strook graan te laten staan als voedsel voor de akkervogels, en door heggen, houtkanten en poelen aan te leggen en te onderhouden. Al die maatregelen hebben tot doel de biodiversiteit te verhogen, erosie tegen te gaan, het landschap te verfraaien en de waterkwaliteit te verbeteren. Landbouwers doen dit vrijwillig, maar krijgen er wel een vergoeding voor. Die compenseert hun verlies aan inkomen en hun verhoogde werkdruk.

Deze groenten en fruit zijn nu vers en dus voordelig!

Boodschappenlijstje

bewaarwortelen

chinese kool

knolselder

pastinaak

rammenas

rapen

rode kool

savooikool

schorseneren

spruiten

winterprei

witloof

witte kool

Februari

Stilte voor de storm

In februari ontwaakt de natuur stilaan uit haar winterslaap. De akkers en weilanden mogen opnieuw bemest worden en als het voldoende droog is, worden al enkele vroege gewassen in volle grond gezaaid of geplant.

Wat zie je op het veld?

Zodra de **bodem** niet meer bevroren is en voldoende droog, trekken groentetelers en akkerbouwers eropuit om de velden te **bemesten** en de **eerste gewassen** te zaaien en planten, zoals busselwortelen, bloemkool, zomergerst, zomertarwe en haver. In de praktijk echter wordt vaak nog gewacht met bemesten, zaaien en planten tot maart. Voor siertelers zoals **rozenkwekers** is februari bovendien een drukke aanvoermaand, omwille van de verkooppiek rond Valentijn.

Goed om weten

Wanneer kan het stinken op de velden?

Mensen met een stevig ontwikkeld reukorgaan hebben geluk: er mag niet zomaar op elk moment mest worden verspreid op de Vlaamse velden. Zo mag het niet op zon- en feestdagen of 's nachts, en al helemaal niet in de herfst en winter. Dat eerste spreekt voor zich (geurhinder en nachtlawaai), maar waarom mag het ook niet tijdens weekdagen in de herfst en de winter? Omdat de bodem dan bevroren kan zijn, bedekt met sneeuw of verzadigd met water, waardoor de mest niet meteen kan worden ingewerkt in de bodem. Bovendien zijn de velden 'kaal', waardoor het risico op wegspoelen te groot is. En dat kan allerlei milieu- en andere ellende met zich meebrengen. Omdat de dieren in de stallen tijdens de herfst en winter evenwel niet stoppen met het produceren van mest, wordt er tijdens die seizoenen veel mest opgeslagen op de bedrijven of afgevoerd naar biogasinstallaties, voor het opwekken van stroom.

Boodschappenlijstje

bewaarwortelen
chinese kool
pastinaak
rapen
rode kool
rozen*
savooikool
schorseneren
spruiten
veldsla
winterprei
witloof

* Er zijn nu ook veel rozen (en andere snijbloemen) te verkrijgen, maar die zijn in februari juist duurder dan in minder romantische maanden.

Maart

Pootaardappelen: aan hun kiemen groeien onder de grond nieuwe aardappelen.

De drukte barst los

In maart is het traditioneel druk op de velden, omdat alle percelen zaai- en plantklaar worden gemaakt. Deze voorjaarsdrukke kan voor wat overlast zorgen, door de vele grote machines op de openbare weg.

Wat zie je op het veld?

Als de grond niet te nat is, worden de velden bemest. Akkerbouwers en groentetelers starten bovendien met het zaai- en plantklaar maken van hun percelen: in het geval dat nog niet voor de winter werd gedaan, worden de velden **geploegd** en vervolgens bewerkt met een **eg**. Dat moet de grond luchtig en fijn maken. Als dit voorbereidende werk achter de rug is, worden al enkele gewassen **gezaaid of geplant**, zoals zomergraan (tarwe, gerst, haver), spinazie, jonge prei, vroege aardappelen, kolen en **suikerbieten**. In de groenteserres worden deze maand de **eerste primeurs** geoogst en op de hopvelden de eerste hopscheuten. **Siertelers** kunnen het ten slotte ook druk hebben in maart, omdat de tuincentra moeten worden bevoorrad met frisse **tuin- en terrasplanten, kruiden** en bloemen.

Goed om weten

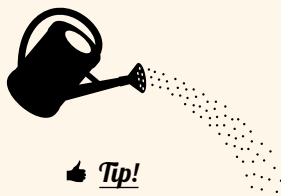
Aardappelen plant je niet, maar poot je

Dat is ongeveer hetzelfde, maar toch niet helemaal: een pootaardappel is een kiemende aardappel, die geplant wordt als 'moederknol' en waaraan onder de grond nieuwe aardappelen groeien. Aardappelen kunnen trouwens ook gezaaid worden, maar dan duurt het jaren voor de plant nieuwe knollen oplevert.

Boodschappenlijstje

bewaarwortelen
chinese kool
hopscheuten
radijs
sla
veldsla
winterprei
witloof

👍 **Tip!**

Kriebelen je groene vingers in maart?

Raadpleeg dan de Velt-tuinkalender. Per maand lees je daar wat je te doen staat in de moestuin, serre en fruittuin.

Surf naar www.velt.be > Tuin > Moestuin > Tuinkalender (pdf).

👉 **Op één veld worden op één jaar meestal meerdere gewassen geteeld**

Landbouwers moeten aan vruchtafwisseling doen om hun bodem in goede conditie te houden. Sommige vroege gewassen worden daarom door landbouwers gezaaid of geplant als neventeelt (voorteelt), waarna op hetzelfde veld pas de eigenlijke hoofdteelt gezaaid of geplant wordt. Die vroege teelt mag niet te arbeidsintensief of ziektegevoelig zijn en moet de bodem optimaal voorbereiden op de hoofdteelt (bijvoorbeeld de bodem luchtig, vruchtbaar en ziektevrij maken). Zo'n voorteleelt heeft dus zowel economische voordelen (meer opbrengst op hetzelfde veld, risicospreiding) als ecologische (bodemconditie, ziektepreventie). Hetzelfde geldt voor een nateelt.

De bodem is het belangrijkste instrument van de landbouwer. Er moet dan ook goed zorg voor gedragen worden.

Groenbemesting

Een groenbemester is een voor- of nateelt, die een aantal voordelen voor de bodem en het milieu combineert. Zo voorkomen groenbemers dat onkruid op een veld voor of na de hoofdteelt vrij spel krijgt (en verminderen ze dus het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen), bevorderen ze de structuur van de bodem, houden ze het organisch stofgehalte in de bodem op peil en vermijden ze dat voedingsstoffen door regenval uitspoelen. Sommige soorten zorgen bovendien voor stikstofbinding (bemesting) in de bodem, voorkomen dat ziekten en andere problemen zich verspreiden, of ontwikkelen bijenvriendelijke bloemen. Omdat het zo'n nuttige gewassen zijn, worden landbouwers door de overheid gestimuleerd om ze in hun teeltplan op te nemen.

Tip!

Jij kan in de tuin ook aan de slag met groenbemers, om onkruid en uitdroging te vermijden. Kies voor kruis- of vlinderbloemigen, zoals gele mosterd (mooi in de herfst!), luzerne en klaver.

Een groenbemester zoals gele mosterd is goed voor de bodemstructuur van akkers. In de herfst bloeit het bovendien mooi.

Klaver

April

Bloesem- en akkermaand

April is een maand van vele 'eerste keren'.

De eerste bloesems verschijnen aan de bomen, de eerste koeien worden van stal gehaald en de eerste asperges en aardbeien worden geoogst.

Wat zie je op het veld?

In april komen stilaan maar zeker de **fruitbomen in bloei**. Dat betekent voor de fruittelers het einde van hun snoeiwerk en het begin van het bloesemseizoen, maar helaas ook het einde van hun zorgeloze nachten. Want nachtvorst tijdens de bloeiperiode betekent minder vruchten in het najaar. De velden worden intussen volop bemest en sommige **weides** al gemaaid. De **koeien** mogen voor het eerst terug grazen op de wei, gewassen zoals maïs, bieten, bewaaraardappelen, witloofwortelen, erwten, pompoenen, kolen en vollegrondsaardbeien worden **gezaaid** of **geplant** en de eerste **asperges** en (**serre**)**aardbeien** van het seizoen verschijnen in de winkel.

Goed om weten

Nachtvorst en de IJsheiligen

Nachtvorst tijdens de bloeiperiode is erg schadelijk voor de fruitoogst. Daarom zoeken fruittelers vaak hun heil in allerlei redmiddelen. Om te beginnen installeren ze een vorstalarm, dat afgaat wanneer de temperatuur in hun boomgaarden onder een bepaald minimum daalt. Zo kunnen ze op tijd hun warmtekanonnen, warmeluchtmolens of nachtvorstberegening activeren. Dat laatste is gebaseerd op het principe van stollingswarmte: het water op de bloesems bevroert en de stollingswarmte die daarbij geproduceerd wordt, vermijdt dat de bloesems zelf bevriezen. Om dit verschijnsel in stand te houden, moeten de telers wel gedurende de hele vriespiek blijven beregenen, wat hen veel water kost. De angst voor nachtvorst houdt aan tot en met IJsheiligen (11 tot 15 mei). Dat zijn volgens de volksweerkunde de laatste dagen van het voorjaar waarop het kwik 's nachts onder het vriespunt kan duiken.

Boodschappenlijstje

hopscheuten
jongeprei
rabarber
radijs
sla
veldsla
winterprei

© inga punky / photocase.com

April

© J. de Meester, Limburg/
Kraaienvindes

Tip!

Bloesemfeesten

In april en mei kan je in Haspengouw terecht voor allerlei toeristische bloesemactiviteiten: bloesemfiets- en wandeltochten, picknickarrangementen, rondleidingen op fruitbedrijven, enzovoort. Meer info vind je op www.bloesemfeesten-haspengouw.be.

Houd zeker de facebookpagina www.facebook.com/veldverkenners en website www.veldverkenners.be in de gaten voor info en tips over het bloesemseizoen.

© Flandria

Asperges worden voorzichtig uit de grond gehaald met behulp van een lang mes. Die handeling noemt men 'steken'.

🔪 Asperges schieten, steken en zingen

De aspergeteelt is een zeer arbeidsintensieve teelt. De planten worden in een geul geplaatst, die elke twee weken met wat aarde verder wordt gedicht en ten slotte opgehoopt, zodat de groeiende asperges nooit in contact komen met het daglicht. Na drie jaar 'schieten' de kopjes van de asperges toch bijna boven de grond uit, en is het tijd om ze te oogsten of te 'steken'. Dat gebeurt nog steeds manueel, met behulp van een typisch lang mes. Hoe controleer je of asperges vers zijn? Door ze te laten 'zingen': als ze een sjirpend of piepend geluid maken wanneer je ze tegen elkaar wrijft, zit je goed. Dankzij nieuwe teeltmethoden zijn asperges verkrijgbaar van november tot augustus, maar het échte seizoen – dat van de volle-grondasperges – loopt van half april tot en met 24 juni (Sint-Jan).

Mei

Moestuinmaand

In mei is het de beurt aan de groentetelers om een tandje bij te steken: vooral groenten moeten deze maand gezaaid en geplant worden. De aspergetelers zijn al volop hun ‘witte goud’ aan het steken en de akkerbouwers binden de strijd aan met het meegroeïende onkruid op de velden.

Wat zie je op het veld?

In maart en april worden vooral akkerbouwgewassen gezaaid en geplant (aardappelen, suiker- en voederbieten, maïs, graan), terwijl in mei en juni hoofdzakelijk **groenten** de grond ingaan. En dat vooral in de typische groentestroken rond Roeselare en Mechelen. Zo worden volop boontjes, witloofwortels, kolen, pompoenen en courgettes gezaaid of geplant. Verder wordt hier en daar nog **maïs** gezaaid, verschijnen jonge **knolbegonia's** op de bloemenvelden, neemt de oogstdrukte in de groenteserres toe en worden de boomgaarden en akkers **onkruidvrij** gehouden of gemaakt.

Waar het kan of moet (bijvoorbeeld op biologische akkers), wordt dat laatste mechanisch gedaan (schoffelen), maar op de meeste velden gebeurt het met sproeistoffen. Daarbij wordt de laatste decennia wel veel aandacht besteed aan gezondheids- en milieueffecten. Zo zijn bepaalde **‘brede’ middelen**, die behalve de schadelijke insecten of onkruid ook nuttige insecten doden, niet meer toegelaten en werd onlangs een tijdelijk Europees verbod ingesteld op middelen die te maken zouden hebben met de wereldwijde bijensterfte.

Boodschappenlijstje

aardbeien
asperges
aubergine
bloemkool
busselwortelen
jonge prei
komkommer
paprika
postelein
rabarber
radijs
spiraazie
veldsla
witte selder

Goed om weten

Was dat een kanonschot?!

Vogels lusten graag een jong blaadje (of zaadje)... en dat maakt van hen een bedreiging voor de oogst van akkerbouwers en groentetelers. Wanneer de trekvogels naar ons land terugkeren en zich uitgehongerd op de pas gezaaide en beplante velden storten, vloeken die telers dus weleens. Vogelverschrikkers en veldkanonnen moeten dan soelaas bieden. Maar die veldkanonnen kunnen geluidsoverlast veroorzaken: zij produceren de luide knallen die je soms hoort, wanneer je in het voorjaar en de zomer door het platteland fietst of wandelt. Wanneer je het hoort knallen tijdens een zomers onweer, gaat het waarschijnlijk om een hagelkanon (meer op pagina 27) in plaats van een veldkanon.

Tip!

Waar naartoe voor hoeve-ijs?

Het kwik stijgt. Zo ook onze goesting in hoeve-ijs. Geen boerderij in de buurt? Dat had je gedacht! In ons artikel 'Waar naartoe voor hoeve-ijs?' op de website www.veldverkenners.be (zoek op hoeve-ijs) vind je een overzicht van hoeveijssalons. Het zal je verbazen hoe dichtbij die boerenbuiten eigenlijk is.

Groenten onder plastic tunnel.

Onder glas en in openlucht

In Mechelen worden groenten vooral onder glas geteeld voor de versmarkt, terwijl ze in Roeselare vooral in openlucht worden geproduceerd voor de verwerkende industrie (hoofdzakelijk diepvries en conserven). De belangrijkste verse glasgroenten zijn tomaat, kropsla, paprika en komkommer, de belangrijkste verse vollegrondgroenten zijn prei, spruiten en bloemkool, en de belangrijkste 'grove' vollegrondgroenten of industrie-groenten zijn erwten, bonen en wortelen.

Roeselare
en Mechelen

Gent

Wetteren

Brussel-Leuven-
Mechelen

Klein-Brabant
en Limburgse
Kempen

Hoeilaart
en Overijse

Haspengouw
en Hageland

Aalst, Asse
en Poperinge

Hageland,
Heuvelland
en Haspengouw

Roeselare en Mechelen zijn de streken van de groenten, Gent die van de bloemen...

... Wetteren die van de boomkwekerijen, de driehoek Brussel-Leuven-Mechelen die van het witloof, Klein-Brabant en de Limburgse Kempen die van de asperges, Hoeilaart en Overijse die van de tafeldruif, Haspengouw en het Hageland die van het fruit, Poperinge, Aalst en Asse die van de hop en het Heuvelland, Hageland en Haspengouw die van de wijn(druif).

Juni

Primeuraardappelen en aardbeien

De geur van vers gemaaid gras, nieuwe patatjes in de rekken en aardbeien à volonté. Dat is de maand juni in een notendop.

Wat zie je op het veld?

In juni zijn de groentetelers nog steeds druk met **zaaien** en **planten**: onder meer bonen, courgette, prei, selder en kolen gaan de grond in. Voor akkerbouwers en fruittelers breekt intussen een eerste **drukke oogst- en plukperiode** aan: het aardbeienseizoen in volle grond is nu op zijn hoogtepunt, allerlei bessen en ander kleinfruit zijn klaar voor de pluk, de (bijna) rijpe kersen worden beschermd tegen vogels door zware netten, de druivelaars en peren- en appelbomen worden 'gedund' (het teveel aan vruchten wordt weggesnoeid) en de eerste aardappelen van het seizoen – de **primeur-aardappelen** of nieuwe patatjes – worden gerooid. De graslanden worden nu ook volop gemaaid, waarna het **gras** 'ingekeuld' wordt in een losplaats op de boerderij of na een tijdje drogen geperst wordt in hooibalen.

Goed om weten

Juni is dé aardbeienmaand

Hoewel aardbeien typische zomervruchten zijn, kan je ze net als prei bijna het jaar rond kopen. De aardbeien die je in maart al in de winkels vindt, komen uit verwarmde serres, die in mei uit plastic tunnels en (pas) die in juni uit volle grond in openlucht. Maar daarmee is het seizoen nog niet afgelopen. Na het zomerse vollegrondseizoen volgen opnieuw aardbeien uit plastic tunnels en verwarmde serres, waardoor ze in de rekken kunnen liggen tot de eindejaarsfeesten. Maar juni blijft wel dé aardbeienmaand, waarin bijna de helft van de jaarproductie op de markt komt.

Lees ook het artikel 'Hoe milieu(on)vriendelijk worden aardbeien geteeld?' op de website www.veldverkenners.be.

Boodschappellijstje

(vollegrond)aardbeien

asperges

aubergine

bloemkool

boterbonen

braambessen

broccoli

busselwortelen

eruiten

frambozen

groene selder

komkommer

koolrabi

jonge prei

paprika

porreien

primeuraardappelen

rabarber

radijs

snijsbonen

spinazie

stekelbessen

tomaat

witte selder

Juni

Alle dagen prei?

Prei is de belangrijkste openluchtgroente in Vlaanderen en wordt bijna voortdurend gezaaid of geplant en gerooid. Dat is mogelijk door een combinatie van verschillende teelttechnieken en rassen. Zo is er jonge prei, herfstprei en winterprei, wordt er geplant van maart tot september en geoogst van mei tot en met april (een heel jaar dus). Het planten van prei vormt trouwens een mooi tafereel: het gebeurt nog steeds manueel, door vier mensen (vaak het hele landbouwgezin) die achterop een plantmachine zitten en de plantjes één voor één in de voorbereide ruggen plaatsen.

Strobalen.

👉 **Wat is stro, wat is hooi en wat doen we ermee?**

Gras is het belangrijkste voedergewas in Vlaanderen. Na het maaien blijft het enkele dagen op het veld liggen, zodat het kan drogen. Daarna wordt het geperst in balen of ingekuild. Dat inkuilen is een techniek om voedergewassen te bewaren, zodat ze in de winter aan de dieren in de stal kunnen worden geserveerd. Het wordt toegepast op gras en verhakselde maïs. De truc bestaat erin om de gestorte massa maïs of gras in een silo plat te drukken met een tractor zodat de lucht er wordt uitgeperst en daarmee het risico op schimmelvorming afneemt. Zo'n ingekuilde silo is vaak te herkennen als een grote, langwerpige hoop op de boerderij, afgedekt met plasticfolie en oude autobanden. Stro bestaat niet uit gedroogd gras, maar uit gedroogde graanstengels (halmen) die op het veld achterblijven na de oogst (tarwe, gerst, rogge, haver en peulvruchten). Die stengels worden ofwel ondergeploegd, ofwel samengeperst tot strobalen en nadien als voeder of strooisel voor rundvee gebruikt.

👍 **Tip!**

Trek de zomer in met Veldverkenners

Stilaan maar zeker transformeert het Vlaamse platteland zich deze maand tot een groen wandel- en fietsparadijs, met bloeiende vlasvelden, sierlijke gerstakkers en hier en daar al een bloeiend aardappelveld. Trek er dus zeker eens op uit, de weidse velden in.

Inspiratie nodig? Download ons vorige boekje op de website www.veldverkenners.be en houd de facebookpagina www.facebook.com/veldverkenners in het oog.

Juli

Gerstveld.

Hagelnetten.

👍 **Tip!**

Houd zeker de facebookpagina www.facebook.com/veldverkenners en de agenda op de website www.veldverkenners.be in het oog voor info over **zelfplukdagen** en andere leuke **zomerinitiatieven**.

Groente- en gerstoogst

De eerste maand van de zomervakantie is meteen ook de eerste drukke oogstmaand in openlucht. Met name in de groentestreek rond Roeselare brengt dit niet alleen veel machines op de baan, maar ook veel mensen op de velden.

Wat zie je op het veld?

Zowel op de **groentevelden** als op de **graanvelden** als op de **fruitplantages** neemt de bedrijvigheid toe. Boontjes, erwten, bloemkool, sla, courgette enzovoort, maar ook gerst, vlas en zomers fruit wordt volop gerooid, gedorst of geplukt. De oogst van peulvruchten en gerst gebeurt met grote **dorsmachines**, maar die van vollegrondsgroenten zoals bloemkool en sla vergt nog veel handenarbeid. Bloemkolen bijvoorbeeld worden manueel afgesneden en daarna ofwel op een transportband gelegd en ter plaatse gesorteerd voor de versmarkt, ofwel 'ontpit', ontbladerd en in roosjes gesneden (kan machinaal) voor de industrie. Als je in juli door de groentestreek rond **Roeselare** rijdt, zal je dus niet alleen veel grote oogstmachines op de velden zien, maar ook veel tuinders, hun familieleden en seizoenarbeiders. Naast de oogst worden deze maand nog enkele groenten **geplant en gezaaid**, zoals winterprei, Chinese kool en broccoli. Verschillende fruitteilers of tuinders met een **zelfpluktuin** organiseren ten slotte zelfplukdagen – een leuke tip voor een zomerse uitstap met of zonder de kinderen.

Goed om weten

Hagelkanonnen en -netten

Tijdens de zomermaanden kan een onweer veel schade aanrichten in de graanvelden en boomgaarden. Dan hoor je bijvoorbeeld dat rukwinden de maïs- of tarwestengels hebben 'platgelegd' en de appels en peren aan de bomen hagelschade hebben opgelopen. Tegen rukwinden kunnen telers hun oogst moeilijk beschermen, maar tegen hagel wel: met hagelkanonnen en hagelnetten. De kanonnen kunnen echter net als veldkanonnen tegen vogelschade geluidsoverlast veroorzaken, en de netten nemen cruciaal zonlicht af, wat de groei van de gewassen kan vertragen.

Boodschappenlijstje

aardbeien
andijvie
aubergine
blauwe bessen
bloemkool
(snij)bonen
boterbonen
braambessen
broccoli
busselwortelen
courgette
erwten
frambozen
groene selder
jonge prei
kersen
kokkommer
koolrabi
paprika
patisson
porstleien
primeuraardappelen
radijs
rode bessen
spinazie
stekelbessen
tomaat
venkel
witte selder

Gerst

Tarwe

➡ Gerst herken je aan zijn baard

De meeste graanvelden lijken wat op elkaar. Toch zijn er belangrijke verschillen, ook wat hun uiterlijk betreft. Gerst bijvoorbeeld kan je gemakkelijk herkennen aan zijn lichtgroene kleur wanneer het onrijp is en aan zijn baard. Zijn baard? Gerst, tarwe, spelt en rogge vormen aren met daarin graankorrels. Bij tarwe, spelt en rogge zijn die aren 'naakt', maar bij gerst hebben ze een typerende baard of pluim. In onrijpe vorm ziet een gerstveld er dus opvallend groen en aaibaar uit.

Lees ook het artikel '17 weetjes over graan' op de website www.veldverkenners.be.

Tip!

Zelfpluktuinen

Wie thuis zelf geen groenten kan telen maar wel groene vingers heeft, of de landbouw en de seizoenen van dichtbij wil beleven, kan terecht in een zelfpluktuin of zelfoogstboerderij. Er bestaan verschillende formules: sommige boeren verkopen aandelen of abonnementen, die je recht geven op een deel van de oogst, anderen laten je gewoon oogsten en plukken op hun veld, waarna je hen per kilo betaalt. Leuk, leerrijk en gezond.

Surf voor een zelfpluktuin in jouw buurt naar www.rechtvanbijdeboer.be > soort verkooppunt > zelfpluk.

Tip!

Maïsdoolhoven

Zodra de maïs groot genoeg is, openen verschillende akkerbouwers een maïsdoolhof. Een leuke uitstap met de kinderen tijdens de zomervakantie.

Lees ook de artikels 'Hoe wordt een maïsdoolhof gebouwd?' en 'Waar vind ik een maïsdoolhof?' op de website www.veldverkenners.be.

Augustus

Tarweoogst

In augustus wordt er bijna dag en nacht gewerkt op de graanakkers: het graan moet geoogst zijn voor het te nat wordt. In de fruitboomgaarden worden de eerste peren geplukt en in de steden pronken begoniatelers met impressionante bloementapijten.

Wat zie je op het veld?

In augustus zie je vele **grote dorsmachines** op de baan en op de akkers verschijnen. Alle granen moeten gedorst worden en dat moet snel gebeuren, voor een zomers onweer schade veroorzaakt of een lange regenperiode de oogst onmogelijk maakt. Vaak betekent dit dat er **ook 's nachts** met grote machines wordt rondgereden, wat voor enige overlast kan zorgen. Maar aan het einde van de graanoogst is het feest: dan wordt volgens traditie in verschillende gemeenten een **oogstfeest** georganiseerd. Vaak wordt dit gecombineerd met een kermis of met de aanleg van een bloementapijt, zoals elke twee jaar op de Grote Markt van Brussel. Meestal worden daarvoor **begonia's** gebruikt, die in Vlaanderen onder meer speciaal voor die gelegenheden gekweekt worden. In de perenboomgaarden ten slotte breekt stilaan het **plukseizoen** aan.

Tip!

Houd zeker de facebookpagina www.facebook.com/veldverkenners en de agenda op de website www.veldverkenners.be in het oog voor info over oogstfeesten, bloementapijten en andere leuke zomerinitiatieven.

Goed om weten

Tarwe wordt vaak 's avonds geoogst...

... en dat kan dus wat nachtlawaai veroorzaken. Waarom gebeurt dit 's avonds? 's Ochtends is het graan te nat om te dorsen, door de dauw. Een akkerbouwer moet dus wachten tot 's middags wanneer het graan droog genoeg is, maar heeft vaak slechts een paar dagen om alle tarwe van het veld te krijgen. Als er bijvoorbeeld regen voorspeld wordt, moet hij een tandje bijsteken en 's avonds de schade van 's morgens inhalen.

Boodschappellijstje

andijvie
aubergine
blauwe bessen
bloemkool
(srij)bonen
boterbonen
braambessen
broccoli
busselwortelen
courgette
frambozen
jonge prei
groene selder
kersen
komkommer
koolrabi
paprika
pâtisson
pompoen
pruimen
radijs
rode bessen
spinazie
tomaat
venkel
witte selder

Van graan tot brood?

Tarwe is de belangrijkste grondstof van ons dagelijks brood. Maar de tarwe die in Vlaanderen wordt geteeld, komt slechts zelden bij onze bakkers terecht. Het grootste deel wordt verbouwd als voedergewas en wordt dus niet naar de maalderij en de bakkerij gebracht, maar naar de mengvoederfabriek. (Hetzelfde geldt voor alle andere graansoorten, dus ook voor gerst, haver en maïs. Meer dan de helft van het Vlaamse landbouwareaal is zo bestemd voor de veevoederindustrie.) Waarmee bakken onze bakkers dan? Meestal met tarwe uit Duitsland of Frankrijk. Al telt Vlaanderen tegenwoordig enkele initiatieven waarin bakkers, molenaars en akkerbouwers de krachten bundelen, om brood of meel aan te bieden van lokaal geteelde en gemalen tarwe. Bijvoorbeeld: www.bakkerbrood.be en www.kroonbakker.be.

Lees ook het artikel '17 weetjes over graan' op de website www.veldverkenners.be.

☛ Begonia en azalea, de Vlaamse trots

Begonia en azalea zijn typisch (Oost-)Vlaamse producten met een wereldwijde faam. Vlaanderen is de grootste exporteur van begonia's ter wereld en de grootste van azalea's in Europa. De teelt concentreert zich rond Gent, met name in Lochristi, Destelbergen en Laarne. In de zomermaanden is het heerlijk fietsen in die streek, wanneer de begonia's en azalea's buiten staan en uitgestrekte bloemenvelden vormen. Begonia's worden geteeld voor de aanleg van bloementapijten en de productie van knollen, azalea's als binnen- en als buitenplant.

September

© kagab11 / photodisc.com

Boodschappenlijstje

(Aard)appel- en perenoogst

September is de maand van de peren- en appelpluk en van de aardappel- en bietenoogst. Witlooftelers maken zich op voor een nieuw witloofseizoen en als het weer het toelaat, zaaien akkerbouwers wintergerst voor de volgende zomer in.

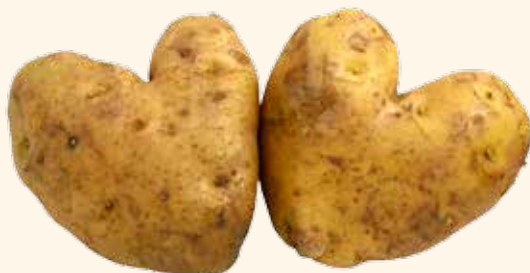
Wat zie je op het veld?

Grote rooimachines trekken eropuit voor de **bewaaraardappel- en bietenoogst**. Daarmee wordt onder meer de zogenaamde bietencampagne van de suikerfabriek geopend, die loopt tot half januari. In die periode moeten alle gerooide bieten verwerkt worden tot suiker, omdat het suikergehalte na het oogsten snel terugloopt. In de fruitboomgaarden wordt intussen naarstig geplukt. Op twee maanden tijd moet zowat een jaarvoorraad aan **appels en peren** verzameld worden. Om deze piek in de werkdruk op hun bedrijf op te vangen, doen fruittelers beroep op **seizoenarbeiders**. Dat zijn vaak buitenlandse werkrachten met een speciaal arbeidsstatuut, die maximum 65 volle werkdagen op het bedrijf tewerkgesteld mogen zijn en er meestal ook logeren.

De **witloofwortels** die in volle grond gezaaid werden, zijn eveneens klaar om gerooid te worden. Na de oogst worden ze ofwel in volle grond ofwel in een waterbed 'geforceerd', zodat ze de witte kroppen vormen die wij zo graag lusten. De **akkers** die al geoogst werden, worden intussen voorbereid op het volgende seizoen of de volgende oogst: als het weer en de agenda van de akkerbouwers het toelaten, worden ze omgeploegd, geëgd en ingezaaid met wintergerst of een of andere nateelt. Verder breekt in de streek van Poperinge, Aalst en Asse de **hoppluk** aan, en zijn op de groentevelden de eerste spruiten en andere typisch winterse kolen en knollen (bijna) klaar voor de oogst. Vanaf deze maand is het ten slotte opnieuw verboden om mest op de velden uit te rijden.

andijvie
appels
aubergine
bloemkool
braambessen
broccoli
busselwortelen
courgette
groene selder
herfstprei
kersen
koolrabi
paprika
patisson
peren
pompoen
pruimen
rode kool
savooikool
(srij)bonen
spinazie
venkel
warmoes
witte kool
witte selder

Goed om weten

Wat zijn primeur- en wat zijn bewaaraardappelen?

Primeuraardappelen of nieuwe patatjes zijn vroege aardappelsoorten die al in juni en juli geroid worden en tot en met augustus op de markt worden gebracht. Je herkent ze aan hun schil: die komt los als je over de knol wrijft. Bewaaraardappelen zijn latere rassen. Ze worden pas in september en oktober geroid, om nadien in donkere, goed geventileerde en koele ruimtes gestockeerd te worden. Aardappeltelers hebben zo de kans om het seizoen te rekken tot de volgende zomer en betere verkoopsvoorwaarden af te wachten.

Tip!

Plukfeesten, Prominant en Dag van de Landbouw

In april staat Haspengouw in het teken van de fruitbloesems, in september en oktober in het teken van de fruitpluk. Opnieuw pakken de Limburgers dat feestelijk aan, met een uitgebreid feestprogramma: zondagse plukdagen, bezoeken aan de fruitveilingen enzovoort. Meer info vind je op www.toerisme-sint-truiden.be > oogstactiviteiten.

Nog leuk in september: Prominant, een gratis plattelandsevenement in de Antwerpse Kempen – met proevertjes, educatieve spelletjes en een gigantisch strokasteel – en Dag van de Landbouw, een dag waarop tientallen land- en tuinbouwbedrijven hun deuren openzetten voor het grote publiek.

*Houd zeker de facebookpagina www.facebook.com/veldverkenners en de agenda op de website www.veldverkenners.be in de gaten voor info en tips over het **plukseizoen** en leuke **plattelandsevenementen**.*

☛ Witloof forceren in volle grond of in water

De witloofteelt is een bijzondere teelt. Een echte specialisatie, die begint met het zaaien van **witloofwortels** in april en mei, wat altijd in volle grond gebeurt. Het verschil tussen grondwitloof en waterwitloof zit 'm in de manier van forceren. Nadat de wortels gerooid zijn (tussen september en december), laten de telers ze enkele dagen rusten op het veld of in een koelcel om te 'versterven'. Die rustperiode is belangrijk voor de vorming van een stevige en vaste krop. Daarna worden de wortels geforceerd. Dat wil zeggen: zo geplaatst en geconditioneerd dat er een witloofkrop aan groeit. **Forceren** gebeurt ofwel in **volle grond** (in openlucht of in een loods), ofwel in **waterbedden**. In het eerste geval worden de wortels in een kuil in de grond 'ingetafeld' en met een laag grond bedekt. Daarop worden in openlucht typisch gebogen golfplaten gezet, zodat er zeker geen licht aan de wortels kan. Om de groei van de kroppen op gang te 'trekken', zit onder de wortels een verwarmings-element en bevochtigingssysteem. Wanneer de wortels door die systemen voldoende water en warmte krijgen, leveren ze na minimum 21 dagen mooie witte witloofkroppen af, die **met de hand** één voor één **geoogst** worden. In het tweede geval (hydrocultuur) worden de wortels niet ingetafeld in een kuil in de grond maar in een waterbed in een donkere koelcel. Het water in die bedden wordt voortdurend rondgepompt, bevat de nodige voedingsstoffen en is zo'n 16°C warm. Na 21 dagen in die waterbedden zijn de kroppen klaar voor de oogst.

☛ Welk witloof is nu het lekkerst, water- of grondwitloof?

Elk systeem heeft zijn voor- en tegenstanders, maar smaakproeven hebben uitgewezen dat het niet zozeer de manier van forceren is die de smaak bepaalt, dan wel de witloofvariëteit.

Oktober

Korrelmaïs.

© Mine Dalemans.

© Orling Ho / zhuangzhuang.cn

Maïs, pompoenen en chrysanten

Behalve aardappelen en bieten wordt nu ook maïs geoogst. Al die werkzaamheden kunnen modder op de weg creëren, wat al meer dan eens verkeersongelukken heeft veroorzaakt. Wees dus voorzichtig, en let op de waarschuwingsborden.

Wat zie je op het veld?

De bedrijvigheid op de akkers bereikt alweer een hoogtepunt. Akkerbouwers zijn volop bezig met het rooien van **aardappelen, suiker-, voederbieten** en nu ook maïs. Het grootste deel van de maïs in Vlaanderen wordt onrijp geoogst en in zijn geheel verhakseld ('**hakselmaïs**' of 'snijmaïs'), een kleiner deel blijft staan tot de kolven volledig rijp zijn (november) en geoogst voor de korrel ('**korrelmaïs**'). In beide gevallen gaat het resultaat als **voeder** naar het vee in de stallen. De hakselmaïs wordt ingekuild, zoals eerder ook gras werd ingekuild (meer op pagina 25): **onder plasticfolie** en autobanden op de boerderij. Elders op de **akkers** wordt intussen geploegd, geëgd en wintertarwe, rogge, wintergerst en triticale (een kruising tussen rogge en tarwe) voor de volgende zomer ingezaaid. Op de groentevelden wordt de laatste grote lading **pompoenen** geoogst, in de **wijngaarden** breekt het oogstseizoen pas los en op de bloemenvelden wordt de verkooppijk van **chrysanten** rond Allerheiligen en Allerzielen voorbereid.

Boodschappenlijstje

andijvie
appels
bloemkool
broccoli
busselwortelen
herfstprei
koolrabi
paprika
pastinaak
peren
pompoen
rammenas
rapen
rode kool
savooikool
schorseneren
spinazie
spruiten
warmoes
witloof
witte selder
witte kool

Goed om weten

Kijk uit voor modder op de weg!

De oogstwerkzaamheden in september, oktober en november brengen meer landbouwvoertuigen op de weg dan anders. Gecombineerd met regenweer kan het op- en afrijden van de velden gevaarlijk gladde moddersporen op de weg veroorzaken, die aanleiding kunnen geven tot verkeersellende en (soms ernstige) -ongelukken. Wees dus voorzichtig wanneer je tussen de velden of boerderijen rijdt, en pas je snelheid aan. Let in het bijzonder op verkeersborden die waarschuwen voor modder of slipgevaar, en landbouwers of arbeiders die de weg aan het reinigen zijn.

Schade door everzwijnen in een maïsveld.

Kijk uit voor het everzwijn!

De populatie everzwijnen in ons land is al een tijdje aan een opmars bezig. Nadat ze ooit bijna verdwenen waren, veroorzaakt hun aantal nu steeds meer overlast. In hun zoektocht naar voedsel brengen ze in het najaar schade toe aan maïsvelden, graslanden, fruitplantages en tuinen. Verder verspreiden ze ziekten, vormen ze een gevaar voor automobilisten en veroorzaken ze schade aan het kleinwildbestand. Om de overlast tegen te gaan, werden de jachtopeningstijden op everzwijnen dit jaar nog uitgebreid. Nu mag er bijna het jaar rond op evers gejaagd worden, al blijkt een succesvolle bejaging in de praktijk best moeilijk.

November

Als het kan, ploegen
landbouwers hun velden met
zwaardere grond voor de winter.

Klaar voor de winter

Voor het buiten te nat en koud wordt, moeten de akkers vaak nog geploegd, geëgd en ingezaaid worden als voorbereiding op het volgende seizoen.

Wat zie je op het veld?

Na de oogst van onrijpe snijmaïs in oktober, volgt de oogst van rijpe **korrelmaïs** in november. Verder steken de akkerbouwers een tandje bij om hun najaarswerk rond te krijgen: in theorie ploegen, eggen en zaaien zij het best **wintergraan** in september en oktober, maar in de praktijk hebben zij dan vaak hun handen nog (te) vol met de oogst van **bieten, aardappelen en maïs**. Velen moeten hun velden dus nog bewerken en inzaaien in november, voor het te koud en te nat wordt in december. Als dat niet lukt, is er geen man overboord. Dan wordt het werk gewoon opgeschoven naar het voorjaar en wordt geen wintergraan maar zomergraan ingezaaid. Toch heeft het enkele voordelen om de grond te bewerken in het najaar. Wintergraan brengt bijvoorbeeld meer op dan **zomergraan** en wanneer de grond wordt omgeploegd voor het vriezen, heeft hij een betere structuur na het dooien. In de **fruitboomgaarden** loopt het plukseizoen intussen op zijn eind en wordt opnieuw gestart met het snoei-, rooi- en plantwerk, terwijl de oogst van **wintergroenten, knolbegonia's en potchrysanten** op de groente- en bloemenvelden ongestoord verdergaat. In de **groenteserres** ten slotte worden oude planten afgeknipt en verhakseld, om plaats te maken voor de nieuwe. Dat is bijvoorbeeld het geval in de tomatenserres.

Goed om weten

Wat is zomergraan en wintergraan?

Na de graanoogst zaaien akkerbouwers meestal in het najaar al opnieuw tarwe en gerst voor de volgende zomer in. Dat graan wordt wintergraan genoemd, en is in staat om te overwinteren op de velden. Als het weer dit echter niet toelaat, kunnen akkerbouwers ook in het voorjaar nog tarwe en gerst inzaaien. Dat zomergraan is in die zin een 'inhaalgewas', en brengt iets minder op dan wintergraan. Beide worden wel zo goed als tegelijkertijd geoogst: gerst in juli en tarwe in augustus.

Boodschappenlijstje

aardpeer
appels
busselwortelen
herfstprei
knolselder
koolrabi
pastinaak
rammenas
rapen
rode kool
sauvooikool
schorseneren
spruiten
witloof
witte kool

December

(Kerst)bomenmaand

December is een rustige maand op de velden.

Afgezien van wat natuurbeheer- of zoutstrooiwerk, zoals in januari, kunnen de akkerbouwers bekomen van het oogstseizoen. De boomkwekerijen beleven daarentegen wel een druk seizoen.

Wat zie je op het veld?

Zolang het weer het toelaat, worden tijdens de winter doorlopend **wintergroenten** geoogst, zoals winterprei, witte kool en spruiten. Verder is het erg rustig op de velden. Akkerbouwers kunnen wat uitrusten van het drukke oogstseizoen, en vullen hun dagen met eventuele **winterklussen** of landschaps- en natuurbeheerwerken. Op de **boomkwekerijen** neemt de bedrijvigheid intussen wel toe. December is **kerstbomenmaand** en de vraag naar jonge, plantklare bomen voor particuliere en openbare tuinen neemt in de wintermaanden ook toe. In de **groenteserres** ten slotte wordt het nieuwe seizoen voorbereid. Kleine tomatenplanten worden bijvoorbeeld in december in de serres aangeplant, zodat drie maanden later (in maart) de eerste tomaten kunnen worden geplukt.

Goed om weten

Tip!

Kerstmis op de boerderij

Wie er tijdens de feestdagen graag een paar dagen tussenuit knijpt, hoeft het helemaal niet ver te zoeken. Het aanbod dichtbijvakanties is de laatste decennia in kwantiteit en kwaliteit enorm gestegen. Ook het aanbod hoevelogies op actieve boerderijen is erop vooruitgegaan. Neem maar eens een kijkje op www.logereninvlaanderen.vakantieland.be > uitgebreid zoeken > boerderijbeleving. Een origineel idee voor een romantisch weekend met zijn tweetjes of een speelse en leerrijke trip met de hele familie.

Boodschappenlijstje

aardpeer
chinese kool
knoelselder
pastinaak
peterselie
rammenas
rapen
rode kool
savooikool
schorseneren
spruiten
tuin- en waterkers
winterprei
witloof
witte kool

December

© Vime Dilemans

Delicatessen
van hertenvlees.

Tip!

Streekproducten op de feesttafel

Ook voor het feestmenu hoef je het niet ver te gaan zoeken. Vlaanderen heeft heel wat verrassende, ambachtelijke streek- en hoeveproducten in de aanbieding, waarmee je het menu een originele toets kan geven.

Surf voor een verkooppunt in jouw buurt naar www.rechtvanbijdeboer.be, of lees het artikel 'Waar naartoe voor streek- en hoeveproducten?' op de website www.veldverkenners.be.

Colofon

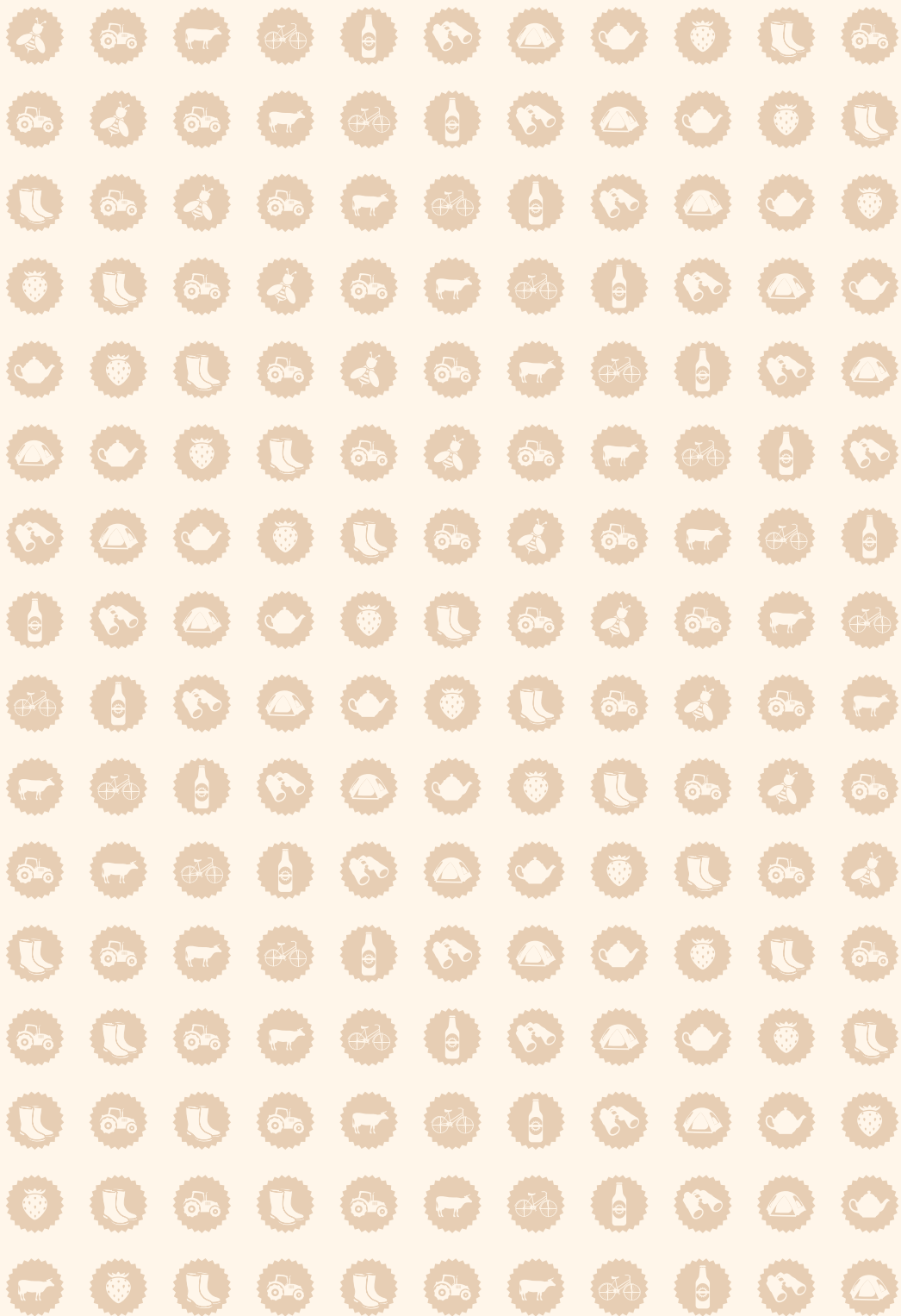
Uitgever: Vlaams infocentrum land- en tuinbouw (VILT vzw) | **Redactie-adres:** VILT vzw, Koning Albert II-laan 35 bus 57, 1030 Brussel, 02 552 81 92, redactie@veldverkenners.be, www.veldverkenners.be |

Medewerkers: Philip Vanoutrive, Nele Jacobs | **Vormgeving:** Jansen & Janssen, www.jaja.be |

Verantwoordelijke Uitgever: VILT vzw, Josse De Baerdemaeker, Koning Albert II-laan 35 bus 57, 1030 Brussel | **Foto cover:** © iStock | © Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Verleg je winkelterrein.

**Zoek op www.rechtvanbijdeboer.be naar
een verkooppunt in je buurt.**

